

Ербол Шаймерденұлы

ЖҮРЕКТЕГІ
ЖАЗУЛАР

Қазақстан Республикасының Мәдениет және
ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінің бағдарламасы
бойынша шығарылды

Ақын Ербол Шаймерденұлының жаңа жыр жинағы айшықты азаматтық үнімен, терең ой сарынымен, ақ адал сыршылдығымен ерекшеленеді. Адам мен қоғам туралы, өмір жайлы сезім мен сенімнен өрілген сыршыл толғаныстар шынайылығымен тартымды. Отаншылдыққа, адалдық пен арлылыққа шақыратын ойлы өлең, отты жырлар жыр сүйер қауым жүрегіне жол табар деп сенеміз.

39524

ЕРБОЛ
ШАЙМЕРДЕНҰЛЫ

Поэзия — мен үшін жанымның шырылы.
Басқа ештеңе де емес.

М. МАҚСАПАЕВ

Слово поэта — это формула его души.

С. АБДУЛЛО

ББК 84 Қаз 7
Ш18

Ш18 Шаймерденұлы Е. *Жүректегі жазулар.*
– Алматы, “Өлке”, 2006. – 240 бет.

Ш $\frac{4702250200}{00(05)-06}$

ISBN 9965-742-75-8

© Шаймерденұлы Е., 2006
© “Өлке” баспасы, 2006

*Жанының
Жайып Жатырағын*

Ырғағы бар жанымда жыр-әніңнің,
Қылығы бар қанымда құланыңның.
Өзің үшін от басса — өкінбейтін,
Елін сүйген ер мінез ұланыңмын.

Дөңгелетіп дүние доңғалағын,
Келеді алып өр толқын, толғақ ағын.
Жанарыңда ойнаған мен бір сәуле
Теңізіңнің тамшысы мен боламын.

Мына өмірде мың тұрып, мың сүріндім,
Ұқтым солай не екенін күрсінудің.
Жапырақ боп жайқалып тірлік кешкен,
Ақ қайыңның қара мең бүршігімін.

Аян мәңгі өзіңсіз күн жоқтығы,
Керегі не басқаның білте, оттығы.
Мен — бір гүлің ашылған сайыңдағы,
Мен — бір тасы тауыңның, бір шоқтығы.

Бұлағыңнан нәр алдым қанша тұнық,
Сан кездім ой шақырып, қыр шақырып.
Сен — айлақ алып шығар бар айдынға.
Сен — менің әлемімнің ақ шатыры.

Жаным Отан,
сырың — сан, өлшемің — мың,
Сен — бір ғарыш, мен — сенің жер серігің.
Сен деп соққан жүрегі,
жаны — сенде,
Перзентіңмін — бір түйір бөлшегіңмін!

Көгілдір ту

Желбіре, көгілдір ту, көк аспанда,
Не жетсін елге теңдік жарасқанға.
Сен — менің құдіретім, кием асыл,
Айбарың айтсын сөзді адасқанға.

Төрінде ту көтерген туған елдің,
Шалқисың толқынымен тулап желдің.
Тұғырына тәңірлік түс қайта қонды,
Қызылға қол созбаймыз шулап енді.

Азаттық аңсарынан кемел қармап,
Мұраты бүгінгінің — алыс бармақ.
Атынан алашымның топқа кірді,
Көк туы қазағымның әлем шарлап.

Көк байрақ, көк жалауша, көк асаба,
Тәрізді құт қазан мен қара саба.
Шідерін бодандықтың үзу үшін,
Жеткендей тарих өзі арашаға.

Көкшіл түс қымбат саған, қымбат маған,
Қабақпен сыр ұқтырып, тіл қатпаған.
Өйткені, ол өзінің бар қасиетін,
Халықтың жүрегіне құндақтаған.

Керемет, керім біздің көкшулан ту,
Бағына бақытты Отан бек туған ту.
Бастайды уақыт көшін болашаққа,
Есесі кеткен күннен жоқ қуған ту.

Шөктіріп қанатына күн арайын,
Дегендей шыңға шырқау шығарайын.
Туыңа қонды құтың қыран болып,
Азатсың, тізерлеме, тұр ағайын!

Кірмесін кіріптарлық түсіңе енді,
Елдіктің, еркіндіктің құсы келді.
Ұшырып алмағайсың абайсызда,
Кесірлік күні туса кісінейді.

Жер болған көңіліміз көтеріліп,
Шалқимыз қаршығадай кетер іліп.
Ес жиып, ерге қонар шақта мына,
Бер, тағдыр, пендеңізге жетелілік.

Түйін көп тәуелсіздік торабында,
Біз кірдік белді шешіп сол ағынға.
Ажарын аша түскен асыл тудың,
Көзайым өрнегі бар жолағында.

Өз туы, өз ардағы алашымның,
Содан да жанға жайлы, жарасымды.
Астында тұрар жұртың өсе берсін,
Көптігі қуат болар қарасынның.

Шөлдесе ел қиян кезіп су іздеген,
Сарсылып сан тараулы ну ізбенен.
Қуанам көптің бірі болғаныма,
Ішінде ел атынан ту іздеген.

Үмітті халқым сені иемденген,
«Туым бар — еншім толық тиер» деген.
Елімді, елін сүйген біздерді де,
Жүргейсің желеп-жебеп киеңменен.

Желбіре заңғарларда зерен туым,
Еркіндік сүйіншісі — ерен туым.
Қуә бол бағы асқан сәттерінің,
Жаңа ұрпақ бүгінгіден кемел туып.

Көк туым иілмесін, жығылмасын,
Көзге — жас, кеудеге — өксік тығылмасын.
Тұрғанда көк байрағың көкті шіреп,
Туған ел, сен қашан да тұғырдасың!

Үнсіздік

реквием

Үнсіздік... Бір минөт... Үнсіздік,
Зердені еседі зіл сұмдық.
Қаңтардың қарындай бораған,
Қасірет,
қайғы-шер,
құнсыздық!

Үнсіздік... Үнсіздік... Үнсіздік,
Жанда — шоқ...
бір суып, бір қыздық.
Алаштың аймаңдай ардағы,
Атты екен,
сатты екен кім Сізді?

Үнсіздік... Үнсіздік... Үнсіздік,
Ойда — өрт...
бір суып, бір қыздық.
Тарыдай шашылған қазағым,
Тозаққа айдаған кім Сізді?

Үнсіздік... Үнсіздік... Үнсіздік,
Көз тұман...

бір суып, бір қыздық.

Аштықтың аузымен, азалым,
Қынадай жайпаған кім Сізді?

Үнсіздік... Үнсіздік... Үнсіздік,
Қан — қара...

бір суып, бір қыздық.

Кісі етін жердей қып, сормаңдай,
Кісәпір еткендер кім Сізді?

Үнсіздік... Бір минөт... Үнсіздік,
Дегендей терең сыр, тылсымды ұқ.
Ұмытпа!

Ұмытпа өткенін...

Жаһанды жайпаған бір сұмдық.

Үнсіздік... Үнсіздік... Үнсіздік,
Үрейді ұшырған үнсіз түк.
Туысын тозаққа сүйреген
Табаны тайғанақ бүрсіздік.

Үнсіздік... Үнсіздік... Үнсіздік,
Әр жүрек өзінше сыр сүздік.
Қара жер жеткізсе, қыршындар,
Бас иіп, сәл кештеу күрсіндік.

Үнсіздік... Үнсіздік... Үнсіздік,
Тәңірім туған жоқ үнсіз қып.
Бүгінге, ертеңге сабақ бұл,
Алды орап кетпегей бір сұмдық!

Абылай алаңындағы ой

Хан баба дағы,
Сан қаладағы,
Алаңдар болып анталамады.
Елдікті еске салатындығынан болар,
Пендешіліктен асып паң қарағаны.

Асырмасын деп жат ойдағысын,
Көтеріп ақ ту атойлағаны үшін.
Қорыққандықтан да болар...
Күн сұрайды-ау деп,
Атамекенінде ат ойнағаны үшін.

Елім деп еңіреп күн кешкендіктен болар,
Тарихпен терең үндескендіктен болар.
Тәуелсіздік туын аманат етіп,
Болашақпенен тілдескендіктен болар.

Ескерткіш оған қимаған, балам,
Алтын деп мысты жинаған заман.
Ұмытшақ ұрпақ сынтастарына да,
Сыймаған бабаң ... сыймаған бабаң.

Өлмейтін арман жетегіне еріп,
Өткелек жылдар өтеріне сеніп.
Жантайған содан Абылайхан алаң,
Оқжетпес таудың етегіне келіп.

Жалғандықтардың жүздерін тіліп,
Замандар келер іздерін біліп.
Мәртебелі алаң жатыр сол әлі,
Жаз демі сіңіп, күз демі сіңіп.

Еркіндік Жыры

Көңілдегі көк толқындай тула, жыр,
Астар жатыр алаңдатар шуда бұл.
Елеңдейді еркіндіктің елігі,
Қара орманда қансыраған бура жүр.

Қалай ғана ауырмасын жүрек бұл,
Біреуге — күн, біреулерге керек құл.
Жас өскінге жасын түссе қайтем деп,
Жел өтінде жанын жеген терек тұр.

Озбырлықтан өрт тұтанып жатыр-ау,
Терек-төзім тағы ышқынды:
«Япыр-ау,
Сенің неге өзегіңді құрт жейді,
Өз отымды өзім жақсам, бәтір-ау».

Тісін қайрап алас ұрған дау- шарғы,
Неге құмар лайлауға кәусарды.
Есі бар ер айырбасқа салар ма,
Еркіндігін — елдік мұрат, аңсарды.

Долы дауыл, шаңырақты шайқама,
Басыл енді заман бетін байқа да.
Тең терезе достық үшін ежелден
Біздің елдің құшағы ашық айқара.

Терек-төзім теңселеді түнеріп,
Маң далада мың тірілген, мың өліп.
Бодандықтың қыл бұрауын өртеген,
Бостандыққа құштарлықтан күн өріп.

Таң нұрымен арайланған төңірек,
Жатыр маздап ошағында өмір-от.
Тәуелсіздік — тәй-тәй басқан нәрестем,
Сұқ көздерден сақтағайсың, күдірет!

Деңізлі*

Ақ жауынның астында
жеттік саған, Деңізлі,
Көңіліміздің кәусарын
төктік саған, Деңізлі.
Туу үшін осы сәт
ұрпақтары ер түрік,
Сан сырынан тарихтың
өтті аман, Деңізлі.

Жерұйықтай гөзал бір
көркемсің сен, Деңізлі,
Ұлы түрік бағында
өркенсің сен, Деңізлі.
Өртенсе де өлмеген,
феникстей түлеген,
Ұлы жұрттың ошағы,
өртеңсің сен, Деңізлі.

Келешекке басталар
бүгіннен із, Деңізлі,
Ұлы жолға ұласып,
қосталар із, Деңізлі.
Ықыласыңнан ғажайып
күн қондырып көңілге,
Бұйырса ертең ауылға
аттанамыз, Деңізлі.

*2000 жылы Түркияның Деңізлі қаласында өткен Бүкіл дүние жүзіндегі түркі тілдес елдер өкілдерінің VII құрылтайында оқылған жыр. Түркі тіліне аударылған.

Жиып-теріп асылын
елдегі ойдың, Деңізі,
Бір нүктесін ғасырдың
сенде қойдың, Деңізі.
Ақиқаттың желкені
Ақ теңіздей шайқалды,
Тұщысымен жарысып
кермегі ойдың, Деңізі.

Өзің бүгін ой-мұхит,
тамам ел - сең, Деңізі,
Ала кетер едім ғой
маған ерсең, Деңізі.
Намыс туын көтеріп,
намыс отын көсеген,
Кездескенше күн жақсы,
аман бол сен, Деңізі.
Аман бол сен, Деңізі!
Аман болайық!

Еділ бабаны төл тарихымызға енгізіп, әдебиетте шынайы бейнесін жасап, туған халқымен қайтадан табыстыруымыз керек. Еділ де - Қорқыт ата сынды бөліп-жарылмас ортақ қазынамыз.

Ш. Айтматов

Елдік пен ерлік ұраны,
Әмірін әлем тыңдаған.
Даланың қайсар қыраны,
Аттила — сенің ғұн бабаң.

Алтынжал тұлпар астында.
Туында айқыш таңбасы.
Дұшпанын талай састырған,
Аттила — сенің қандасың.

Қанында кегі қайнаған,
Қолбасшы одан озбаған.
Құлағында аттың ойнаған,
Аттила — сенің өз бабаң.

Сағыныш жүрек жандырған,
Асырған талай таңға таң.
Шөлін тек қымыз қандырған,
Аттила — сенің арғы атаң.

Оянып зерде серпіліп,
Оралып бәрі жатыр ғой.
Римді алған ер түрік,
Аттила — Еділ батыр ғой.

Керегін таңдап ал сүзіп,
Келді ғой кезің танитын.
Алыстан жазған дәм-тұзын,
Аттила — сенің тарихың.

II

*Аттила есімі адамзат тарихындағы ұлы тұлғалар —
Александр Македонский мен Юлий Цезарьдің
қатарынан орын алады.*

А. Тьерри

Аттила!
Еділ батыр Мұңлықұлы!
Мәңгіге соққан биік тұғырын ұлы.
Қалтырап қаһарынан бүкіл ғалам,
Жығылған аяғына құлдық ұрып.

Танытқан не екенін елдік, ерлік,
Асыл тәж, даңқ-мұнара, алмас кездік.
Салт шығып сахарадан
Римді алған,
Тамсанған Европа қалпын сөз ғып.

Аттила!

Еділ батыр — ғұнның ұлы!

Шығыстан көтерілген күннің ұлы.

Жолында кездескеннің бәрін жұтқан,

Ақ шағыл ала құйын құмның ұлы.

Қозғалмас қара боран соқса уілдеп,

Үйренген қайсарлықты сексеуілден.

Шүйіліп дұшпанына қара бұлтша,

Күркіреп қан майданда Көкше күлген.

Аттила!

Еділ батыр далада өскен,

Бесігі бабалардың — қара көште.

Басы үлкен, орта байлы, сом денелі,

Көздері жанған отты салады еске.

Шалт қимыл, күміс дауыс, бидай оңді,

Жаратқан кемел етіп тәңірі оңды.

Хас батыр,

Жолбарысша атылатын,

Жаужүрек, айласы ұшқыр, қыран ойлы.

Аттила!

Еділ батыр! Қайран баба!

Қияға көтерілдің сайдан, баба!

Көтерген дүниенің қан қысымын,

Тағдырың тағдыр емес...

Майдан, баба!

Дүние тегершігін бұрап қолмен,
Жан бар ма сендей самғап...
Құлап көрген?!
Атылған алтын жебе ай-арманға,
Екенсің, қайран бабам, шын-ақ мерген!

Аттила!
Еділ батыр! Жұрт мақтаны!
Тамсантқан бүкіл түркі ұрпақтарын!
Европа жүрегіне туын тіккен,
Азия аспанынан шырқап барып.
Ақ жалын,
 арда мінез,
 асыл тектен,
Кеудесін кердеңдердің басып өткен.
Айналған өшпес рух алауына,
Кек қылыш - түскен бейне жасын көктен!

Ақынды ақын ететін оның рухының құдіреті.

Г. Манн

*Ерлік деген — өлімнен қалай қорықпасаң,
шындықтан да солай тайсалмау.*

Н.Бердяев

Алаш алаш болғалы,
Төр тұтқан талай кемелін.
Ел қондырған ордалы,
Ту ұстап небір еренім.
Аңсарын көптің түсінген,
Аймаңдайы ішінде,
Махамбет бабам, сен едің!

Төпелеп бір жыр төккенде,
Халқыңа қазына кен едің.
Намысқа тартып кеткенде,
Алдымда кім тұр демедің.
Бойыңдағы амалың —
Найзаң менен қаламың,
Қайда салса — тең едің.

Ақын да батыр елде жоқ,
Асып бір туған өнерің.
Ел үшін десе — шерге тоқ,
Қақыратып қабырға сөгерім.
Күреске өмірін арнаған,
Махамбет бабам — нар бабам,
Есіл бір туған ер едің.

Исатайдай арыстың,
От қайрағы, белі едің.
Оққа айналған намыстың,
От қайнары, кегі едің.
Өзің де оттан жаралған,
Жағаласта жан алған,
Өзекті ердің өрі едің.

Дулығалы ер, дулы ер,
Дулығам сынар демедің.
Құланды жер, қулы жер,
Құланды жығар демедің.
Еділ менен Жайықты- ай,
Ескексіз кешер қайықтай,
Тәуекелшіл, кең едің.

Адырнаны аңыратып,
Атар бір жебе сен едің.
Құм Нарындай боратып,
Жауыңды жерге теңедің.
Қасиетіңді ел білген,
Ұраныңа еріп көп жүрген,
Көкбөрі текті ер едің.

Күй қондырған шанаққа,
Тереңінен тартып көненің.
Ән талдырған қанатта,
Желбіретіп жырдың желегін.
Сөйлеп бір сөйлеп кеткенде,
Аштырған ауыз бектерге,
Тілдіде шешен сен едің.

Бейбітте бағылан шуақты,
Тұнықтың терең кемелі.
Қамал бұзар қуатты,
Рухтың тасқан селі едің.
Жүрегі — түкті, көзі — өрт,
Өлеңі — текті, өзі — серт,
Халқыңа қорған сен едің.

Аңсары асыл — азаттық,
Ойыңның қазса тереңін.
Отында тұрып тозақтың,
Қазағың — сүйер, сенерің.
Тағдыр бір соққан жартастай,
Махамбет ақын нарқасқа,
Азамат нағыз ер едің.

Бәсіне бас пен жан тіккен,
Елінің білген керегін.
Қарысы үшін қан төккен,
Жерінің білген керегін.
Бүгін де керек қазаққа,
Ертең де керек қазаққа,
Махамбеттей шер ерің.

* * *

Қор қылма, тәңірі шеберім,
Қолдай көр, тәңірі шеберім!

Табиғаттың құшағынан.
Өмір — күрес, жанталас бір,
Шындық үшін сан таластың.
Атың мәшһүр бар қазаққа,
Ардағысың алты алаштың.

Жүректегі шоқтайын нұр,
Мәңгі өшпес оттайын бір.
Музаң сенің, Мағжан аға,
Алма мойын, ақ қайың жыр.

Ұлыға ажал жоласын ба,
Жетпес қолдар дара шыңға.
Тудың — тірі жүрсің әлі,
Ақ қайыңдар арасында.

I

Жиырмасыншы ...

Асылы да, жасығы да көп ғасыр!

Талай рет...

Шыбын жаны шырқыраған шоқ басып.

Қиянатын,

қасіретін,

қатесін,

Ақтар болса —

тарих өзі ақтасын.

О, замандас!

Ренжіме,

Тоқташы,

Білемін ғой...

Жүргеніңді жүрегіңмен от тасып.

Ұлылығын бірақ біздің ғасырдың,

Мақтар болса —

тарих өзі мақтасын.

Бір бояуға сыймайтұғын тұлғасы,

Мінезі ірі...

Ғажап ғасыр — бұл ғасыр!

Өзге өлшемді

Айтпағанның өзінде —

Осы ғасыр — Әуезовтің құрдасы!

Жұлдыз көп те,
 Ай — жалғыз,
 Алқаракөк аспанда.
 Асау өзен қайрансыз,
 Алып мұхит тасқанда.

Қарға қалар шаңында,
 Қыран қақса қанатын.
 Шымшық не істер
 бағыңда,
 Бұлбұл әнге салатын.

Жүйрік жүйрік дегенмен,
 Хас тұлпары бір бөлек.
 Құс төресі дегенмен,
 Ақсұңқары бір бөлек.
 Тіл орақша орғанмен,
 Шыға бермес лағыл сөз.
 Сүйкімді көп болғанмен,
 Хас сұлулық қарыр көз.

Тектінің де тектісі,
 Болатыны тәрізді.
 Көлегейлер жоқ мүсін,
 Әуезовтей абызды.

Мұқтар шыңы — дара шың,
 Хантәңірі өнердің.
 Шықсаң құмар қанар шын,
 Маңдайыңнан өбер күн.